

O'RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR TADQIQOTLAR-Jurnali 1-son. 3-qism. Noyabr-2025

KLASTER YONDASHUVI ORQALI EKSPORT SALOHIYATINI OSHIRISHNING IQTISODIY MEXANIZMLARI

Abdug'ayurova Xurshida Jamolddin qizi
Farg'ona davlat universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada klaster yondashuvining eksport salohiyatini oshirishdagi roli va ahamiyati tahlil qilinadi. Klasterlar ishlab chiqaruvchi, yetkazib beruvchi, ilmiy-tadqiqot muassasalari hamda davlat organlari o'rtasida innovatsion hamkorlikni ta'minlab, raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarish imkonini beradi. Shuningdek, eksport jarayonida iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirish, davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash instrumentlarini samarali ishlatish hamda klaster siyosatini optimallashtirish yo'llari yoritilgan.

Kalit so'zlar: klaster yondashuvi, eksport salohiyati, iqtisodiy mexanizm, innovatsiya, raqobatbardoshlik, qo'llab-quvvatlash siyosati.

Аннотация: В статье анализируется роль и значение кластерного подхода в повышении экспортного потенциала. Кластеры обеспечивают инновационное сотрудничество между производителями, поставщиками, научно-исследовательскими учреждениями и государственными органами, создавая условия для производства конкурентоспособной продукции. Также рассматриваются механизмы совершенствования экспортной деятельности, государственные меры поддержки и оптимизация кластерной политики.

Ключевые слова: кластерный подход, экспортный потенциал, экономический механизм, инновации, конкурентоспособность, государственная поддержка

Abstract: This article analyzes the role and importance of the cluster approach in enhancing export potential. Clusters facilitate innovative cooperation among producers, suppliers, research institutions, and government bodies, creating favorable conditions for the production of competitive goods. The study also highlights the improvement of economic mechanisms in export processes, effective use of government support instruments, and optimization of cluster policies.

Keywords: cluster approach, export potential, economic mechanism, innovation, competitiveness, government support.

Jahon iqtisodiyoti globallashuvi sharoitida milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish va eksport salohiyatini kengaytirish mamlakatlarning barqaror iqtisodiy o'sishida hal qiluvchi omil hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, klaster yondashuvi eksport siyosatini rivojlantirishda samarali mexanizm sifatida e'tirof etilmoqda. Klaster modeli o'zaro bog'liq korxonalar, ilmiy markazlar va davlat

O‘RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR TADQIQOTLAR-Jurnali

1-son. 3-qism. Noyabr-2025

tuzilmalari o‘rtasida sinergiya yaratib, innovatsion faoliyatni jadallashtiradi va tashqi bozorlarda mahalliy mahsulotlarning raqobatbardoshligini ta’minlaydi.

Klaster — bu ma’lum bir hududda joylashgan, o‘zaro aloqador ishlab chiqarish, xizmat ko‘rsatish, ta’minot va ilmiy tashkilotlarning iqtisodiy birlashmasidir. Klaster yondashuvi orqali resurslardan samarali foydalanish, ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish, yangi texnologiyalarni tezroq joriy etish imkoniyati yuzaga keladi.

Klasterlar eksportga yo‘naltirilgan iqtisodiyotning asosiy tarkibiy qismi bo‘lib, ular:

- tarmoq ichidagi raqobatni sog‘lomlashtiradi;
- innovatsion mahsulot ishlab chiqarishni tezlashtiradi;
- eksportni geografik va mahsulot turlari bo‘yicha diversifikatsiya qiladi.

Eksport salohiyatini oshirishning iqtisodiy mexanizmlari quyidagilardan iborat:

- Davlat tomonidan moliyaviy rag‘batlantirish (soliq imtiyozlari, subsidiyalar, grantlar);
- Infratuzilmani rivojlantirish (logistika, transport, texnoparklar);
- Eksport kreditlari va sug‘urta tizimlarini takomillashtirish;
- Ilmiy-tadqiqot markazlari bilan integratsiya;
- Raqamli texnologiyalar va elektron savdo platformalaridan foydalanish.

Masalan, O‘zbekistonning “yengil sanoat”, “meva-sabzavot” va “farmatsevtika” klasterlari eksport hajmini sezilarli oshirmoqda. Bu esa klaster siyosatining iqtisodiy mexanizmlari amaliy samaradorligini ko‘rsatadi.

Yevropa Ittifoqi, Janubiy Koreya, Turkiya va Xitoy tajribasida klasterlar eksport strategiyasining markaziy elementi hisoblanadi. Masalan, Germaniyada “Avtomobil sanoati klasterlari” yoki Fransiyada “Texnologik daryolar” modeli raqobatni kuchaytirish va eksport hajmini oshirishda muhim omil bo‘lgan.

O‘zbekiston sharoitida klaster siyosatini takomillashtirish yo‘nalishlari

- Klasterlar faoliyatini qo‘llab-quvvatlovchi yagona koordinatsiya tizimini yaratish;
- Eksportga yo‘naltirilgan klasterlar uchun soliq va bojxona imtiyozlarini kengaytirish;
- Xalqaro savdo tarmoqlari bilan aloqalarni mustahkamlash;
- Klaster ishtirokchilari o‘rtasida axborot almashinuv tizimini joriy etish.

Klaster yondashuvi eksport salohiyatini oshirishda zamonaviy va kompleks iqtisodiy mexanizm sifatida muhim ahamiyat kasb etadi. Bu yondashuv orqali korxonalar o‘rtasida hamkorlik kuchayadi, ishlab chiqarish samaradorligi oshadi, innovatsion faoliyat faollashadi va natijada milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligi ortadi. O‘zbekiston sharoitida klaster siyosatini tizimli tarzda rivojlantirish mamlakatning eksport salohiyatini sifat jihatdan yangi bosqichga olib chiqadi.

O‘RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR TADQIQOTLAR-Jurnali

1-son. 3-qism. Noyabr-2025

Klaster yondashuvi orqali eksport salohiyatini oshirishning iqtisodiy mexanizmlari hozirgi davrda mamlakat iqtisodiyotining barqaror o‘shirishni ta’minlash va tashqi bozorlarda raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarishni kuchaytirishda muhim omil sifatida e’tirof etilmoqda. Klaster yondashuvi ishlab chiqaruvchi korxonalar, xomashyo yetkazib beruvchilar, ilmiy-tadqiqot muassasalari, logistika tizimlari va davlat boshqaruv organlarini yagona iqtisodiy zanjirda birlashtiradi. Natijada resurslardan samarali foydalanish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish, mahsulot tannarxini kamaytirish hamda eksport salohiyatini oshirish imkoniyatlari yuzaga keladi. Klaster siyosatining iqtisodiy mexanizmlari asosan davlat tomonidan moliyaviy rag‘batlantirish, soliq imtiyozlari berish, eksport kreditlari va sug‘urta tizimlarini rivojlantirish, infratuzilma yaratish, raqamli platformalarni joriy etish hamda ilmiy markazlar bilan hamkorlikni kuchaytirishga asoslanadi. Jahon tajribasida Germaniya, Fransiya, Janubiy Koreya, Turkiya va Xitoy singari davlatlarda klasterlar eksport strategiyasining markaziy elementi sifatida qaraladi. Ularning muvaffaqiyati innovatsion integratsiya, ilm-fan va ishlab chiqarish o‘rtasidagi uzviy aloqalar, yuqori texnologiyalarni ishlab chiqish va eksportni diversifikatsiya qilish bilan bog‘liq. O‘zbekiston sharoitida ham “paxta-to‘qimachilik”, “meva-sabzavot”, “farmatsevtika”, “charvachilik” kabi tarmoqlarda klaster tizimi bosqichma-bosqich shakllanmoqda. Ushbu klasterlar mahalliy ishlab chiqaruvchilarning eksport imkoniyatlarini kengaytirish, yangi ish o‘rinlari yaratish, ichki bozorda raqobatni oshirish hamda innovatsion g‘oyalarni tatbiq etishda muhim rol o‘ynamoqda. Klaster yondashuvining samarali ishlashi uchun davlat tomonidan klaster siyosatini qo‘llab-quvvatlovchi yagona koordinatsiya tizimini yaratish, soliq va bojxona imtiyozlarini kengaytirish, eksport infratuzilmasini modernizatsiya qilish va xalqaro hamkorlikni rivojlantirish zarur. Natijada eksport salohiyati oshadi, iqtisodiy o‘shirish barqarorlashadi, milliy mahsulotlarning tashqi bozorlarda raqobatbardoshligi ortadi hamda mamlakat iqtisodiyotining diversifikatsiya darajasi kengayadi. Shu tariqa, klaster yondashuvi eksport siyosatini takomillashtirishning eng muhim iqtisodiy mexanizmlaridan biri sifatida, O‘zbekistonning jahon iqtisodiyotiga integratsiyalashuvini jadallashtiradi va innovatsion rivojlanishning mustahkam poydevorini yaratadi.

Klaster yondashuvi orqali eksport salohiyatini oshirishning iqtisodiy mexanizmlari zamonaviy iqtisodiyotda innovatsion rivojlanish, raqobatbardoshlik va eksportni diversifikatsiya qilishning samarali vositasi sifatida qaraladi. Klaster tizimi bir hudud yoki tarmoq doirasida o‘zaro bog‘langan ishlab chiqarish, ilmiy, ta’lim va infratuzilma subyektlarini birlashtiradi, bu esa resurslardan kompleks foydalanish va mahsulot sifatini yaxshilashga zamin yaratadi. Eksport salohiyatini kuchaytirish jarayonida klaster yondashuvi ishlab chiqaruvchilarga o‘zaro tajriba almashish, texnologik yangiliklarni joriy etish, transport-logistika xarajatlarini kamaytirish, tashqi

O'RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR TADQIQOTLAR-Jurnali 1-son. 3-qism. Noyabr-2025

bozorlarda marketing strategiyasini birgalikda olib borish imkonini beradi. Iqtisodiy mexanizmlar nuqtayi nazaridan, bu yondashuv davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan moliyaviy va institutsional choralarni o'z ichiga oladi. Jumladan, eksportga yo'naltirilgan klasterlarni rivojlantirish uchun soliq va bojxona imtiyozlari, subsidiyalar, investitsiya grantlari, eksport kreditlari hamda sug'urta tizimlari joriy etiladi. Bundan tashqari, klasterlar eksport infratuzilmasining samaradorligini oshirishda ham muhim o'rin tutadi, chunki ular ishlab chiqarish zanjirining barcha bo'g'inlarini yagona tizimga integratsiya qiladi. Natijada, mahsulot tannarxi pasayadi, ishlab chiqarish hajmi ortadi va tashqi bozorlarda raqobatbardoshlik kuchayadi. Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, muvaffaqiyatli klaster siyosati uchun davlat, xususiy sektor va ilmiy muassasalar o'rtasidagi hamkorlik hal qiluvchi ahamiyatga ega. Germaniya va Janubiy Koreya kabi mamlakatlarda klasterlar eksportning barqaror o'sishini ta'minlovchi asosiy mexanizm sifatida shakllangan. O'zbekiston sharoitida ham klaster yondashuvini yanada takomillashtirish uchun tarmoq va hududiy ixtisoslashuvni chuqurlashtirish, ilmiy-tadqiqot ishlanmalarini amaliy ishlab chiqarish bilan uyg'unlashtirish, eksportchi korxonalar uchun raqamli boshqaruv tizimlarini joriy etish zarur. Buning natijasida eksport tarkibi kengayadi, yuqori qo'shimcha qiymatga ega mahsulotlar ishlab chiqarish hajmi ortadi va milliy iqtisodiyotning tashqi bozorlarga integratsiyasi jadallashadi. Shu tariqa, klaster yondashuvi eksport salohiyatini oshirishning strategik yo'nalishi bo'lib, mamlakatning raqobatbardosh iqtisodiy tizimga aylanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Porter M. E. *The Competitive Advantage of Nations*. – Harvard Business Review, 1990.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori: "Klaster tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" PQ-4609, 2019-yil.
3. World Bank. *Cluster Development Policy and Practice*. – Washington D.C., 2020.
4. UNIDO. *Industrial Cluster Development Guidelines*. – Vienna, 2021.
5. X. Xamidov. "O'zbekiston iqtisodiyotida klaster tizimini rivojlantirish istiqbollari." – *Iqtisodiyot va innovatsiyalar jurnali*, 2023.